

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Всесвітня історія
7–9 класи

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

Авторський колектив:

Оновлена програма укладена відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13 січня 2017 р. і № 201 від 10 лютого 2017 р. – на виконання Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. та з метою модернізації навчальних програм для 5–9 класів на основі компетентнісного підходу. За основу для модернізації було прийнято програму 2012 року з історії для основної школи з урахуванням змін, яких вона зазнала під час розвантаження в 2015 р. і оновлення в 2016 р.

У 2012 р. укладачами програми були: **Пометун Олена Іванівна**, завідувача лабораторією Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, голова; **Атамась Олена Василівна**, вчитель історії ліцею «Наукова зміна» міста Києва; **Власов Віталій Сергійович**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна Миколаївна**, вчитель історії гімназії «Діалог» міста Києва; **Євтушенко Раїса Іванівна**, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНмолодьспорту; **Комаров Юрій Станіславович**, учитель історії ліцею «Лідер» № 171 м. Києва; **Костюк Ірина Альбертівна**, методист Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Ладиченко Тетяна В'ячеславівна**, завідувача кафедрою методики навчання історії, суспільно-політичних дисциплін та гендерної рівності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор; **Малієнко Юлія Борисівна**, науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, учитель гімназії «Троєщина»; **Ставнюк Віктор Володимирович**, завідувач кафедрою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор; **Ткаченко Володимир Володимирович**, головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор історичних наук, професор; **Тимченко Алла Іванівна**, завідувача міським методкабінетом м. Джанкоя Автономної Республіки Крим, учитель історії школи-комплексу № 2.

У 2017 р. над оновленням програми працювала Робоча група у складі: **Мудрий Мар'ян Михайлович**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук, голова; **Пастушенко Роман Ярославович**, завідувач кабінету розвитку освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, модератор; **Бурлака Олена Вікторівна**, учитель історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Євтушенко Раїса Іванівна**, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Ксьондзик Тетяна Миколаївна**, вчитель історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Майданик Олена Геннадіївна**, вчитель історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Хлипавка Леся Миколаївна**, вчитель історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників; **Щупак Ігор Якович**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», кандидат історичних наук.

Пояснювальна записка

Навчання історії спрямоване на реалізацію **загальної мети базової загальної освіти**, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета шкільної історичної освіти

Метою шкільної історичної освіти є: а) формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці; б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві; в) прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Реалізація цієї мети здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості: а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їх давніші та сучасні інтерпретації; б) оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сучасного і прогнозування майбутнього, а саме: бачення зв'язку між історичними подіями та явищами (логічне мислення); уміння оцінювати їх під різними кутами зору (критичне мислення); знаходження нових аспектів змісту чи нових способів розв'язання проблем (творче мислення); співпереживання людям, що опинилися у вирі несприятливих історичних подій (емпатійне мислення).

Компетентнісний потенціал предмета

(за ключовими компетентностями)

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною, в разі відмінності) мовами	Уміння: доступно і переконливо висловлювати думки, використовувати виражальні можливості мови для опису подій минулого і сучасності, реагувати мовними засобами на соціальні й культурні явища; розпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконування та маніпуляції; вести аргументовану дискусію на відповідну тематику; читати і розуміти перекладені та адаптовані українською літературною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні й соціально-політичні теми; творити українською мовою (усно і письмово) тексти історичного та соціального змісту. Ставлення: повага до української як державної / рідної (у разі відмінності) мови, зацікавлення її розвитком, розуміння цінності кожної мови; критичне сприймання інформації історичного та суспільно-політичного характеру; толерантне ставлення до альтернативних висловлювань інших людей. Навчальні ресурси: доповідь, виступ, дискусія.

2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: читати і розуміти науково-популярні публікації та художні твори історичного змісту іноземною мовою; знаходити потрібну інформацію про світ іноземними мовами; створювати іноземною мовою інформацію про минуле й сучасні суспільні (зокрема культурні) процеси в Україні; спілкуватися з однолітками, які представляють різні країни, для взаємообміну знаннями з історії.</p> <p>Ставлення: інтерес до історії культурного, економічного й суспільно-політичного життя країн регіону, Європи і світу.</p> <p>Навчальні ресурси: іншомовні науково-популярні публікації, адаптовані художні твори іноземною мовою.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати цифровими даними, математичними поняттями для пізнання і пояснення минулого й сучасних суспільних подій, явищ і процесів; перетворювати джерельну інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо); будувати логічні ланцюжки подій, вчинків; використовувати статистичні матеріали у вивченні історії.</p> <p>Ставлення: прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин і можливих шляхів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем.</p> <p>Навчальні ресурси: джерела із статистичними даними у формі діаграм, таблиць, графіків тощо.</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: пояснювати та оцінювати вплив природного середовища на життя людини в окремі історичні періоди; розкривати зміст і значення господарських, промислових, наукових і науково-технічних революцій, вплив на суспільне життя технологій, технічних винаходів і наукових теорій.</p> <p>Ставлення: сталий інтерес до науково-технічного прогресу та здобутків природничих наук; визнання цінності природних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь, готовність раціонально їх використовувати в повсякденному житті; сміливо реагувати на ризики екологічних загроз, долучаючись до громадських акцій на захист природи.</p> <p>Навчальні ресурси: матеріали про розвиток природничих наук у різні історичні періоди.</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її нагромадження, перевірки і впорядкування; створювати вербальні й візуальні (графіки, діаграми, фільми) тексти, мультимедійні презентації та поширювати їх; виявляти маніпуляції інформацією соціального та історичного змісту під час аналізу повідомлень електронних медіа; виявляти джерела й авторів інформації, робити коректні посилання.</p> <p>Ставлення: дотримання визначених норм поведінки і моральних правил у роботі з соціальною інформацією, зокрема дотримання авторського права.</p> <p>Навчальні ресурси: публікації на історичну, соціально-політичну тематику, електронні інформаційні ресурси, цифрові бібліотеки.</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати власні навчальні цілі в соціальній сфері й галузі знань про минуле; аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації; знаходити й опрацьовувати джерела соціальної та історичної інформації; критично аналізувати й узагальнювати здобуті відомості й досвід.</p> <p>Ставлення: розуміння соціальної ролі освіти в минулому і тепер, відкритість до сталого самонавчання, бажання ділитися знаннями з іншими.</p> <p>Навчальні ресурси: матеріали, в яких відображено алгоритми</p>

		опрацювання інформації соціального та історичного змісту.
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: використовувати досвід пізнання історії для вибору дійових життєвих стратегій; виявляти можливості й загрози для майбутньої професійної та підприємницької діяльності, аналізуючи світовий досвід та уроки минулого; працювати для загального добра громади; генерувати нові ідеї, оцінювати переваги і ризики, вести перемовини, працювати самостійно і в групі; планувати, організувати, реалізовувати індивідуальні чи командні проекти (зокрема дослідницько-пошукового характеру), представляти їх результати.</p> <p>Ставлення: готовність використовувати досвід історії для самопізнання й досягнення добробуту; усвідомлення важливості дотримання етичних норм підприємницької діяльності та потреби розвитку соціально відповідального бізнесу; зважений підхід до ухвалення рішень, що несуть ризики, ґрунтований на досвіді минулого і сучасного соціального життя.</p> <p>Навчальні ресурси: біографії історичних постатей, відомих підприємців-меценатів, які розвивали українську культуру.</p>
8	Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння: критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам впливу; знаходити переконливі історичні приклади вирішення конфліктів; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний і чужий, зокрема взятий з історії, досвід; бути активним і відповідальним членом громадянського суспільства, що знає права людини і вміє їх захищати; ухвалювати зважені рішення, спрямовані на розвиток місцевої громади і суспільства, використовуючи знання з історії та інших соціальних дисциплін; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати проекти екологічного, соціального характеру.</p> <p>Ставлення: ідентифікування себе як особистості й громадянина України; усвідомлення цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); співпереживання за долю рідних і близьких, інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; пошанування досвіду й цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; толерантне сприйняття і ставлення до життєвої позиції іншого; волонтерство, підтримка громадських проектів та ініціатив.</p> <p>Навчальні ресурси: Конституція України, міжнародні правові акти, біографії історичних постатей, сучасна публіцистика.</p>
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння: образно мислити та уявляти; інтерпретувати твори мистецтва; розвивати власну національно-культурну ідентичність у сучасному багатокультурному світі; окреслювати основні тенденції розвитку культури в минулому та сьогодні; використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті; зіставляти досягнення української культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.</p> <p>Ставлення: свідоме збереження і розвиток власної національної культури, повага до культур інших народів; відповідальна поведінка та піклування про пам'ятки української і світової культури; відкритість до міжкультурного діалогу.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва, творчі проекти, інтерактивні заняття в музеях, галереях тощо.</p>
10	Екологічна	Уміння: змінювати навколишній світ засобами сучасних технологій

грамотність і здорове життя	<p>без шкоди для середовища; уміння надавати допомогу собі й тим, хто її потребує; ухвалювати рішення, обмірковуючи альтернативи і прогножуючи наслідки для здоров'я, добробуту і безпеки людини; регулярно практикувати фізичну діяльність, демонструвати рухові вміння й навички з фізичної культури та використовувати їх у різних життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: відповідальне ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей; дотримання морально-етичних і правових норм, правил екологічної поведінки в докільді; ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, усвідомлення важливості бережливого природокористування, відповідальності за власну діяльність у природі; усвідомлення значення здоров'я для самовираження та соціальної взаємодії.</p> <p>Навчальні ресурси: соціальні / екологічні проекти; моделювання соціальних ситуацій, зокрема впливу природного та техногенного середовища на здоров'я і безпеку людини; мультимедійні презентації до проектів щодо добробуту, здоров'я і безпеки; інформація про історію спортивного руху в Україні.</p>
-----------------------------	--

Інтегровані змістові лінії

Інтегровані змістові лінії відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання і виховання учнів; змістові лінії співвідносяться з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях. Навчання по змістових лініях реалізується через актуалізацію відповідних знанневих, діяльнісних і оцінно-ціннісних компонентів, творчу роботу при міжпредметній та внутрішньопредметній інтеграції, позакласну роботу і роботу гуртків за інтересами, участь у загальнонаціональних учнівських конкурсах.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** передбачає формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Учні 5–6 класів орієнтують на сприйняття природи як цілості, взаємозв'язку людини і природного середовища, залежність людини від природних ресурсів, бережливе ставлення до природного середовища. Учні 7–9 класів орієнтують на розуміння взаємозв'язку між культурним, соціальним, економічним і технологічним розвитком людства; важливості біологічної й культурної багатоманітності та екологічної стабільності; відповідальності людини за збереження природи; навчають замислюватися над проблемами навколишнього середовища та шляхами їх розв'язання.

Реалізація змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** сприятиме формуванню діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями і почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці. Учні 5–6 класів орієнтують цінувати демократичний устрій, спільну діяльність, громадянську ініціативу й роботу, засновану на добровільності; бути ініціативним, формувати власну думку й уміти її висловлювати. Учні 7–9 класів орієнтують пізнавати і захищати свої права і права інших людей, розуміти зв'язок між громадянською позицією й розвитком суспільства; навчають усвідомлювати свою роль у суспільстві та відповідальність за його стан.

Вивчення питань, що належать до змістової лінії **«Здоров'я і безпека»**, має на меті сформувати учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Учні 5–6 класів навчають прагнути до усвідомлено-здорового розвитку, цінувати здоров'я і безпечну поведінку, знати джерела небезпеки й уникати небезпечних ситуацій, правильно поводитися в критичних і небезпечних ситуаціях. Учні 7–9 класів навчають осмислювати свої рішення і поведінку з огляду збереження здоров'я і безпеки, знати й цінувати права, обов'язки і відповідальність щодо

безпеки власної й оточуючих людей, розуміти залежність між здоров'ям громадян і розвитком суспільства.

Змістова лінія «**Підприємливість та фінансова грамотність**» спрямована на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Учні 5–6 класів орієнтують на ініціативність і важливість роботи в цільових групах; навчають планувати діяльність, брати участь у спільних заходах, розуміти важливість економічного розвитку на засадах вільного підприємництва. Учні 7–9 класів орієнтують на розуміння зв'язку громадського і підприємницького секторів, навчають формувати власні (пов'язані з підприємницькою діяльністю) задуми і проекти, розуміти соціальну відповідальність підприємця.

Міжпредметні та предметні змістові лінії

Змістова лінія «**Культурна самосвідомість**» спрямована на розвиток школяра як особистості, яка розуміє роль культури у формуванні мислення, усвідомлює зміни різних культур упродовж історії, має уявлення про різноманіття культур та їх особливості, цінує свою культуру і культурну багатоманітність світу. Учні 5–6 класів орієнтують усвідомлювати і вивчати культурне різноманіття минулого і сучасного світу, здобувати знання про історію культур (зокрема української) та культурну взаємодію, бути толерантними. Учні 7–9 класів орієнтують усвідомлювати себе носіями і продовжувачами певної культури, розуміти важливість міжкультурного спілкування і співробітництва, з повагою ставитися до представників інших культур; розуміти значення культурної традиції для розвитку суспільства.

Під час вивчення питань, що належать до змістової лінії «**Інформаційне середовище**», головною метою є зростання учня як людини, яка сприймає і розуміє навколишнє інформаційне середовище, здатна його критично аналізувати, а також діяти в ньому відповідно до своїх цілей і ustalеної в суспільстві комунікативної етики. Учні 5–6 класів орієнтують на сталий пізнавальний пошук, на розуміння важливості різних джерел інформації; навчають вибирати (залежно від пізнавального інтересу, потреб чи життєвої ситуації) джерела інформації. Учні 7–9 класів навчають визначати свої інформаційні потреби й уміти знаходити потрібну інформацію, вміти критично аналізувати інформацію, відрізнити істотне від неістотного й висловлювати зважені судження.

Змістова лінія «**Цінності й моральність**» спрямована на формування учня як морально повноцінної людини, яка знає загально визнані правила поведінки, дотримується їх у школі і поза школою, не байдужа до нехтування ними і за потреби реагує на це відповідно до можливостей. Учні 5–6 класів орієнтують на самопізнання, на повагу до цінностей, моральних норм і правил ввічливості, на дотримання в поведінці цих правил, на формування шкільного колективу, в якому поважають справедливість, чесність, турботу, людську гідність, дотримання слова, демократичність і рівність у стосунках. Учні 7–9 класів орієнтують на участь у розробці етичного кодексу і правил поведінки колективу (класу, школи, гуртка за інтересами та ін.) і на їх дотримання; на розмірковування над принципами власної поведінки і поведінки інших людей; навчають робити відповідальний вибір.

Предметні компетентності

Комплексним показником рівня історичної освіти є **історична компетентність** учнів, тобто здатність пізнавати минуле, заснована на знаннях, ціннісних орієнтирах і досвіді, набутих під час навчання. До елементів історичної компетентності належать:

Хронологічна компетентність, тобто уміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати близькі та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни і тяглість життя суспільства;

Просторова компетентність – уміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і природного довкілля;

Інформаційна компетентність – уміння працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їх надійність, виявляти і критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;

Логічна компетентність – уміння визначати і застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ, ставити запитання та шукати відповіді, розуміти множинність трактувань минулого та зіставляти різні його інтерпретації;

Аксіологічна компетентність – уміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу чи відповідної групи людей, осмислювати зв'язки між історією і сучасним життям.

Структура програми та організація навчання учнів

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць і змісту навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знанневому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, позаяк відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння й уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття. Вчителі, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, мають можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу вчителя/вчительки до викладання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення учителем/вчителькою інших джерел та пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби дати змогу вчителю диференціювати завдання в класі за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 7–9 класах. Рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці пояснювальної записки, а також у записках перед програмою для кожного конкретного класу. Організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць за цією програмою учитель/вчителька відображає у власному календарно-тематичному плані або в робочій програмі, яку затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчитель/вчителька укладає тоді, коли хоче вибудувати в межах навчальної програми власний алгоритм роботи з учнями/ученицями, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: як на окремій ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), так і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Така робота може виконуватися за вибором як учителя/вчительки, так і учнів, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторної (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичної (урізноманітнення способів діяльності) складової, ступеня самостійності учнів/учениць (від виконання роботи за допомогою вчителя/вчительки за докладною інструкцією до самостійного виконання за загальним завданням). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частково-аналітичних до переважно аналітичних.

У визначенні результатів навчально-пізнавальної діяльності програма робить наголос на діяльнісному компоненті. На думку укладачів, ефективність навчання залежить передусім від залучення учнів/учениць до різноманітних видів діяльності, що дає змогу їм успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості, її спрямованість на

творчу діяльність. Тому серед орієнтовних практичних завдань до кожного розділу вчитель/вчителька знайде й завдання творчого характеру, а також – у багатьох випадках – пропозиції щодо можливості використання міжпредметних зв'язків. Головним критерієм успішності роботи вчителя/вчительки за цією програмою є не так змістова повнота, як уміння налагодити творчу роботу школярів/школярок з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей.

Послідовність вивчення курсів історії України і всесвітньої історії по класах

Клас	Навчальний курс	Кількість годин
5	Вступ до історії	35
6	Всесвітня історія. Історія України (Інтегрований курс)	70
7	Всесвітня історія Історія України	35 35
8	Всесвітня історія Історія України	35 52
9	Всесвітня історія Історія України	35 52

Таблиця для синхронізації курсів історії України та всесвітньої історії в 7–9 класах

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
7 клас	Всесвітня історія	<i>Повторення. Вступ</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 1. Перші середньовічні держави</i>
	Історія України	<i>Розділ 1. Виникнення та становлення Русі-України</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 2. Середньовічний світ Західної Європи</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 3. Європейське суспільство і держави в X–XV ст.</i>
	Історія України	<i>Розділ 2. Київська держава (Русь-Україна) наприкінці X – у першій половині XI ст.</i>
	Історія України	<i>Розділ 3. Київська держава у другій половині XI – першій половині XIII ст.</i>
	Історія України	<i>Розділ 4. Королівство Руське (Галицько-Волинська держава)</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 5. Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст.</i>
	Історія України	<i>Розділ 5. Руські удільні князівства у складі сусідніх держав. Кримське ханство</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 4. Матеріальний і духовний світ європейського Середньовіччя</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 6. Середньовічний Схід</i>
Історія України	<i>Узагальнення до курсу. Історія України в контексті епохи Середніх віків</i>	
8 клас	Всесвітня історія	<i>Повторення. Вступ</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі</i>
	Всесвітня історія	<i>Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст.</i>
	Історія України	<i>Розділ 1. Українські землі у складі Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.)</i>
	Історія України	<i>Розділ 2. Становлення козацтва (XVI – перша половина</i>

		<i>XVII ст.)</i>
	Історія України	Розділ 3. <i>Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 4. <i>Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст.</i>
	Історія України	Розділ 4. <i>Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 5. <i>Епоха Просвітництва</i>
	Історія України	Розділ 5. <i>Українські землі в 20–90-х роках XVIII ст.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 6. <i>Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово)</i>
	Історія України	Узагальнення до курсу: <i>Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу</i>
9 клас	Історія України	<i>Повторення. Вступ.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 1. <i>Європа в час Французької революції та наполеонівських війн</i>
	Всесвітня історія	Розділ 2. <i>Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)</i>
	Історія України	Розділ 1. <i>Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.</i>
	Історія України	Розділ 2. <i>Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.</i>
	Історія України	Розділ 3. <i>Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 3. <i>Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. Пробудження Азії</i>
	Історія України	Розділ 4. <i>Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.</i>
	Історія України.	Розділ 5. <i>Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.</i>
	Всесвітня історія	Розділ 4. <i>Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.)</i>
	Історія України	Розділ 6. <i>Україна початку XX ст. перед викликами модернізації</i>
	Всесвітня історія	Розділ 5. <i>Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.)</i>
	Історія України	Розділ 7. <i>Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.</i>
	Всесвітня історія	Узагальнення до курсу: <i>Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» XIX ст.</i>

Всесвітня історія (35 годин)

7 клас

Курс історії для 7 класу передбачає вивчення періоду Середньовіччя (V–XV ст.) і складається з двох окремих предметів: історії України та всесвітньої історії. Зважаючи на завдання формування в семикласників цілісних уявлень про події, явища, процеси періоду Середніх віків, взаємовплив народів і цивілізацій цієї доби, розуміння значущості внеску Середньовіччя, зокрема українського, у світову політичну й культурну спадщину, програма пропонує такий порядок синхронізації названих курсів: Всесвітня історія. Повторення. Вступ. — Всесвітня історія. Розділ 1. Перші середньовічні держави. — Історія України. Розділ 1. Виникнення та становлення Русі-України. — Всесвітня історія. Розділ 2. Середньовічний світ Західної Європи. — Всесвітня історія. Розділ 3. Європейське суспільство і держави в X–XV ст. — Історія України. Розділ 2. Київська держава (Русь-Україна) наприкінці X – у першій половині XI ст. — Історія України. Розділ 3. Київська держава у другій половині XI – першій половині XIII ст. — Історія України. Розділ 4. Королівство Руське (Галицько-Волинська держава). — Всесвітня історія. Розділ 5. Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст. — Історія України. Розділ 5. Руські удільні князівства у складі сусідніх держав. Кримське ханство. — Всесвітня історія. Розділ 4. Матеріальний і духовний світ європейського Середньовіччя. — Всесвітня історія. Розділ 6. Середньовічний Схід. — Історія України. Узагальнення до курсу. Історія України в контексті епохи Середніх віків. До семикласників висуваються складніші, порівняно з 6 класом, вимоги щодо навчальних досягнень. Особливого значення набуває робота з історичними картами, укладання історичних портретів, засвоєння і використання понять і термінів, усвідомлення відмінності між такими елементами змісту, як подія, явище, процес; актуалізуються логічна та аксіологічна компетентності.

Всесвітня історія. 7 клас

Структура курсу:

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Розділ 2. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ в X–XV ст.

Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ в X–XV ст.

Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знаю: <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, час Великого переселення народів; – види джерел з історії Середньовіччя; – напрямки Великого переселення народів і розселення слов'ян. Розумію: <ul style="list-style-type: none"> – Середні віки (доба Середньовіччя) як період між історією Стародавнього світу та Новою історією;	Повторення: Велике переселення народів та його наслідки. Розселення слов'ян. Вступ: Середньовіччя як період розвитку людства. Періодизація.

<ul style="list-style-type: none"> – Середні віки в Україні як княжу добу, періоди якої збігаються з відповідними періодами європейської історії, а саме: а) період становлення племінних князівств і союзів (V–IX ст.) – з добою раннього Середньовіччя (середина V ст. – кінець IX ст.); б) період існування Русі (IX–XIII ст.) – з добою зрілого Середньовіччя (X–XIII ст.); в) період удільних князівств (XIII–XV/XVI ст.) – з добою пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.); – як користуватися підручниками з історії України та всесвітньої історії для 7 класу на уроці й удома. <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – охарактеризувати первісні часи та історію Стародавнього світу; – перелічити цивілізаційні здобутки населення України стародавніх часів; – назвати хронологічні межі та періодизацію Середніх віків; – укласти синхронізовану хронологічну таблицю «Європа в добу Середньовіччя». 	
--	--

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- розпочати роботу над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в добу Середньовіччя» (за зразком):

Період, дата (століття або рік)	Події на теренах України	Події поза Україною	Примітки
<i>Раннє Середньовіччя</i>			
<i>Зріле (Високе) Середньовіччя</i>			
<i>Пізнє Середньовіччя</i>			

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі існування Франкського королівства, час утворення Франкської та Візантійської імперій, виникнення ісламу; – територію «варварських королівств», імперії Карла Великого, напрямки завойовницьких походів арабів. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «варварське королівство», «халіфат», «іслам», «Коран», «експансія». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про Велике переселення народів, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омейядів і Аббасидів); – показати на карті «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрямки 	<p>Утворення «варварських королівств». Франкська держава. Хлодвіг. Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії. Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії та династії Комнінів. Культура Візантії. Природно-географічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання та халіфати. Розвиток арабо-мусульманської культури.</p>

<p>завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат;</p> <ul style="list-style-type: none"> – охарактеризувати організацію влади у «варварських королівствах», Франкській та Візантійській імперіях, перших Арабських халіфатах; – визначити наслідки Великого переселення народів, розпаду імперії Карла Великого, виникнення ісламу й арабської експансії. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести у синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Велике переселення народів, Франкське королівство, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омейядів і Аббасидів), об'єднання арабів під владою Мухаммада, виникнення ісламу та ісламського літочислення; – позначити на контурній карті «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрямки завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат; – зіставити організацію влади у «варварських королівствах», Франкській імперії, Візантійській імперії, перших Арабських халіфатах. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 2. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – основні стани середньовічного суспільства; – найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою, кожна з великих соціальних груп (станів) якого – відносно замкнена та умовно об'єднана своїми правовим і економічним становищем у суспільстві; – причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої колонізації середньовічної Європи; – роль християнської церкви в Середньовіччі; – поняття «суспільний стан», «феод», «феодалізм», «васалітет», «феодальна драбина», «церковна ієрархія», «єпархія», «цех», «майстер», «підмайстер», «учень», «гільдія», «Ганза», «лихварство», «міська комуна», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства; – описати повсякденне життя у феодальному замку, міському будинку (майстерня, крамниця), селянській господі; – охарактеризувати соціальне становище і роль 	<p>Зв'язок людини і природи. Рух населення. Внутрішня і воєнна колонізація. Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Організація християнської церкви в Середньовіччі.</p>

кожного з основних станів середньовічного суспільства.	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:	
<ul style="list-style-type: none"> – підготувати (з використанням кількох видів джерел) і представити усне повідомлення (п'єску, живу картинку) на теми «У феодальному замку», «У міському будинку (майстерні, крамниці)», «У селянській господі» (на вибір учителя/учениця або учнів/учениць); – зіставити (на основі витягів з доступних джерел) правове становище різних груп середньовічного населення Західної Європи. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ в X–XV ст.

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час походів вікінгів, нормандського завоювання Англії, Хрестових походів, Реконкісти, Столітньої війни, Війни троянд; – дати утворення Священної Римської імперії, початку скликання англійського парламенту та Генеральних штатів у Франції, ухвалення Великої хартії вольностей; – території походів вікінгів, Хрестових походів. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – причини політичного роздроблення держав Західної Європи та мотиви Хрестових походів; – суспільне значення самопожертви Жанни д'Арк; – значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; – феодально-теократичний характер Священної Римської імперії; – поняття «вікінги», «феодальна роздробленість», «Хрестові походи», «духовно-рицарські ордени», «теократія», «станово-представницька монархія», «парламент» («кортеси», «Генеральні штати», «сейм»), «Реконкіста», «династична унія». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про походи вікінгів, формування середньовічних держав (від роздробленості до станово-представницьких монархій або республік), Хрестові походи і держави хрестоносців; – показати на карті території Королівства Іспанія, Королівства Франція, Королівства Англія, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів, торговельні шляхи, якими 	<p>Скандинавія в добу середньовіччя. Походи вікінгів та їхні завоювання. Хрестові походи. Держави хрестоносців. Духовно-рицарські ордени. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. Реконкіста. Династична унія Ізабелль I і Фернандо II та утворення Королівства Іспанія. Франція у XI–XV ст. Столітня війна. Жанна д'Арк. Консолідація влади в руках французьких королів. Луї XI. Англія в XI–XV ст. Генрі II Плантагенет. «Велика хартія вольностей». Війна троянд. Священна Римська імперія: устрій та боротьба за політичний провід між світськими і духовними володарями. Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція).</p>

<ul style="list-style-type: none"> – користувались італійські міста-держави; – розкрити сутність та історичне значення діяльності Жанни д'Арк; – описати і порівняти формування станово-представницької монархії у Франції та в інших державах Західної Європи; – охарактеризувати організацію влади в торговельних містах-державах (Генуї, Венеції та ін.); – охарактеризувати напрямки внутрішньої й зовнішньої політики європейських правителів (Ізабелль I і Фернандо II, Луї XI, Генрі II Плантагенета, інших); – визначити наслідки Хрестових походів, Реконкісти, Столітньої війни, Війни троянд. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про походи вікінгів, нормандське завоювання Англії, Хрестові походи, Реконкісту, утворення королівства Іспанія, Столітню війну, утворення Священної Римської імперії, перше скликання англійського парламенту і Генеральних штатів у Франції, інші <i>(на розсуд учителя/вчительки)</i>; – позначити на контурній карті територію поширення християнства, кордони Королівства Іспанія, Королівства Франція, Королівства Англія, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік, найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів; – зіставити устрій станово-представницької монархії у Франції та в інших державах Західної Європи (монархія, середньовічних республіках); тезово (усно або письмово) представити результати зіставлення (висновки); – встановити (на основі витягів з тексту документа) цінність «Великої хартії вольностей» для сучасних європейців, її значення для становлення європейської правової культури. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі Раннього Відродження, дату розколу християнської церкви, час винайдення книгодрукування; – основні наукові й технічні досягнення Середньовіччя; – університетські центри Середньовіччя, межі поширення впливу католицької та православної церков. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – основні відмінності між католицизмом і православ'ям; – роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; – значення книгодрукування для розвитку європейської культури; – історичне значення технічних досягнень Середньовіччя; наукових праць (відкриттів і винаходів) Роджера Бекона, Йоганна 	<p>Церковний розкол 1054 р. Католицька церква в XI–XV ст. Тома Аквінський. Середньовічні ересі й боротьба з ними. Середньовічні школи та університети. Наукові й технічні досягнення. Книгодрукування. Архітектура і мистецтво. Раннє Відродження. Гуманізм.</p>

<p>Гутенберга, П'єра Абеяра, художньої творчості Данте, Петрарки, Боттічеллі, Донателло та ін.;</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «вітраж», «університет», «єретик», «інквізиція», «Альбігойські війни», «Раннє Відродження», «гуманізм», «романський стиль», «готичний стиль». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про розкол християнської церкви, поширення романського і готичного мистецьких стилів, книгодрукування, раннє Відродження; – показати на карті університетські центри й міста, пов'язані з початком Відродження, межі поширення впливу католицької і православної церков; – обґрунтовано оцінити вплив церкви на культуру й освіту; – визначити причини і наслідки виникнення університетів; поширення ідей гуманізму і культури Раннього Відродження; – розпізнати будівлі (храми) романського і готичного стилів. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про розкол християнської церкви, час поширення романського і готичного мистецьких стилів, винайдення книгодрукування; раннє Відродження; – позначити на контурній карті та надписати університетські центри й міста, пов'язані з початком Відродження, межі поширення впливу католицької і православної церков; – створити повідомлення «Книга і культура читання в Середньовіччі»; – описати (на основі доступних джерел) повсякденне життя середньовічного студента/учня; – підготувати ілюстровану уявну екскурсію «Середньовічні замки та собори: візитна картка туристичної Європи». 	
<p>Міжпредметні зв'язки: 7 клас. Образотворче мистецтво. Розділ: Мистецтво: діалог традицій і новаторства. Тема: Мистецтво в нашому житті (Учень/учениця усвідомлює необхідність збереження пам'яток архітектури як художнього надбання людства).</p>	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ в X–XV ст.

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час гуситських війн, монгольської навали на Східну Європу, утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, дату Грюнвальдської битви, падіння Константинополя; – території Польщі, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгородської боярської республіки, Золотої Орди, 	<p>Чернечі лицарські ордени (Тевтонський, Лівонський, орден Мечоносців) та християнізація Східної Європи. Велике князівство Литовське за правління Ольгерда (Дмитра) Гедиміновича. Польське королівство за Казимира III. Угорське королівство за Іштвана I. Ян Гус. Гуситські війни у Чехії. Монгольське панування. Новгородська боярська республіка. Устрій та територіальні надбання Великого князівства Московського XIV – на початку</p>

<p>напрямки походів монголів.</p> <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наслідки панування монголів (Золотої Орди) для суспільств Східної Європи; – роль чернечих лицарських орденів (Тевтонського, Лівонського та ордену Мечоносців) у християнізації Східної Європи; – значення Грюнвальдської битви для народів Східної Європи; – поняття «гусити», «гуситські війни», «боярська республіка». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, падіння Візантійської і становлення Османської імперії, гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи; – показати на карті території Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, територію поширення гуситського руху і гуситських воєн, напрямки завойовницьких походів турків-османів; – охарактеризувати внутрішню та зовнішню політику правителів держав Східної Європи; – обґрунтувати думку про взаємодію та зіткнення на теренах Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської (католицької) культурних традицій. 	<p>XVI ст. Іван III. Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого Московського князівства, Грюнвальдську битву, падіння Константинополя і гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи; – позначити на контурній карті території Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, територію поширення гуситського руху і гуситських воєн, напрямки завойовницьких походів турків-османів; – виявити в пам'ятках культури народів Центрально-Східної Європи прояви візантійської, руської та західноєвропейської (католицької) культурних традицій. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

<p>Результати навчально-пізнавальної діяльності</p>	<p>Зміст навчально-пізнавальної діяльності</p>
<p>Знаю:</p>	<p>Держава і суспільство в середньовічному</p>

<ul style="list-style-type: none"> – території середньовічних Індії та Китаю. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – значення культурних досягнень середньовічних Китаю та Індії для формування європейського культурного простору; – поняття «Піднебесна імперія», «каста», «індуїзм». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті території середньовічних Індії, Китаю та Японії; – розповісти про пам'ятки культури Індії, Китаю та Японії епохи Середньовіччя. 	<p>Китаї. Досягнення китайської культури. Індія в період політичної децентралізації (дроблення). Делійський султанат. Досягнення індійської культури. Японія.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – провести уявну екскурсію до середньовічних пам'яток культури Китаю та Індії; – підготувати індивідуальний або колективний проект (вікторину, квест та ін.) про культурні досягнення середньовічного Сходу, які мали вплив на формування європейського культурного простору. 	
<p>Узагальнення</p>	

Всесвітня історія (35 годин)

8 клас

Курс історії для 8 класу присвячений подіям, явищам та процесам світової (головно європейської) й української ранньомодерної історії – від кінця XV до кінця XVIII ст. Мета вивчення історії у 8 класі: а) надати системні знання про соціально-економічні, політичні, культурно-духовні явища і процеси ранньомодерної доби в Європі та на території України; б) поглибити формування предметних та ключових компетентностей; в) підготувати учнів/учениць до сприйняття різних поглядів на історичні факти, додати розуміння відмінності між фактом та його тлумаченням, сформуванню вміння аналізувати різноманітні джерела (насамперед під час виконання практичних завдань), висловлювати судження. Допомогти учням/ученицям співвідносити явища та тенденції історії європейських країн, світу загалом й України, сформуванню цілісного уявлення про період від кінця XV ст. до кінця XVIII ст. може синхронізація предметів історії України і всесвітньої історії відповідно до такої послідовності: Всесвітня історія. Повторення. Вступ. — Всесвітня історія. Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин. — Всесвітня історія. Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі. — Всесвітня історія. Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст. — Історія України. Розділ 1. Українські землі у складі Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.). — Історія України. Розділ 2. Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.). — Історія України. Розділ 3. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. — Всесвітня історія. Розділ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст. — Історія України. Розділ 4. Козацька Україна наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст. — Всесвітня історія. Розділ 5. Епоха Просвітництва. — Історія України. Розділ 5. Українські землі в 20–90-х роках XVIII ст. — Всесвітня історія. Розділ 6. Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово). — Історія України. Узагальнення до курсу: Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу.

Всесвітня історія. 8 клас

Структура курсу:

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Розділ 1. **ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН**

Розділ 2. **ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ**

Розділ 3. **ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVI–XVII ст.**

Розділ 4. **ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. КРАЇНИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVI – першій половині XVIII ст.**

Розділ 5. **ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА**

Розділ 6. **СХІДНИЙ СВІТ у XVI–XVIII ст. (оглядово)**

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі Нового часу та Раннього Нового часу. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Новий час (Модерну добу) як період історії сучасного європейського суспільства; – Ранній Новий час в Україні як Козацьку добу, початок якої припадає на виникнення нового, елітарного стану – козацтва (кінець XV – початок XVI ст.), а завершення – на 	<p>Повторення. Середні віки в історії Європи та України.</p> <p>Вступ. Поняття і періодизація Нового часу (Модерної доби). Ранній Новий час (Ранньомодерна доба): початок культурної та політичної переваги християнського Заходу. Особливості Ранньомодерної доби в історії України.</p>

<p>остаточну втрату ним політичної влади (друга половина XVIII ст.);</p> <ul style="list-style-type: none"> – судження – як думку, що її потрібно обґрунтувати (підтвердити істинність фактами); – як користуватися підручниками з історії України та всесвітньої історії в класі й удома. <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначити характерні ознаки Середньовіччя; – перелічити основні здобутки населення України Княжої доби; – назвати хронологічні межі та періоди Модерної доби; – виділити характерні ознаки Раннього Нового часу (Ранньомодерної доби); – укласти синхронізовану хронологічну таблицю «Європа в Ранньомодерну добу». 			
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпочати роботу над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в Ранньомодерну добу» (за зразком): 			
Період, дата (століття, десятиліття або рік)	Події на теренах України	Події за межами України	Примітки
Ранньомодерний час (XVI–XVIII ст.)			

Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час Великих географічних відкриттів і Конкісти; – дату першої подорожі Христофора Колумба; – напрямки подорожей Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана, центри світової торгівлі. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Великі географічні відкриття як просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ; – причини історичних явищ і процесів (як факти, що зумовили їх появу) та їхні наслідки (як факти, породжені цим явищем, процесом); – вплив Великих географічних відкриттів на світобачення, господарське та суспільне життя населення Європи та Нового світу; – поняття «конкіста», «колоніальна імперія», «зустріч цивілізацій», «революція цін», «мануфактура», «капіталізм», «буржуазія», «найманий працівник». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про розширення впливу 	<p>Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV– XVI ст. Подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана. Цивілізації доколумбової Америки (оглядово). Конкіста – завоювання Нового світу. Створення колоніальних імперій. Зміна поглядів на світ. Торговельний капітал. Мануфактурне виробництво і наймана праця. Становлення капіталістичних відносин. Повсякденне життя населення Західної Європи.</p>

<p>європейської цивілізації на світ;</p> <ul style="list-style-type: none"> – простежити на основі карти, як змінювався простір впливу європейської цивілізації на світ; – визначати причини і наслідки Великих географічних відкриттів; – характеризувати зміни в житті людей, пов'язані з Великими географічними відкриттями, створенням перших колоніальних імперій, поширенням мануфактур і найманої праці; – встановити причини масових міграцій європейців у XVI–XVII ст. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Великі географічні відкриття, подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана; – позначити на контурній карті об'єкти, що відображають просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ (колонізовані європейцями землі, напрямки нових торговельних шляхів і центри світової торгівлі XVI–XVII ст.); – підготувати і представити групове повідомлення (презентацію) на тему «Цивілізації доколумбової Америки (ацтеки, майя, інки)»; – описати (на основі джерел) становище жінок і дітей у країнах Західної Європи в XVI–XVIII ст. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час бароко і релігійних воєн у Німеччині та Франції; – дати початку Реформації в Німеччині, укладення Аугсбургського релігійного миру; – територію поширення Реформації, культурні центри Європи Раннього Нового часу. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ранній Новий час (Ранньомодерну добу) як період звільнення суспільного життя від церковного догматизму; – світський, нецерковний характер культури Відродження; – гуманізм епохи Відродження як європейський інтелектуальний рух за вдосконалення людської природи через пізнання культурної спадщини Античності; – бароко як усвідомлення людиною Ранньомодерної доби складності, багатоманітності та мінливості світу; – поняття «секуляризація», «Реформація», «протестантизм», «лютеранство», «кальвінізм», «Контрреформація», «релігійні війни», «орден єзуїтів», «Високе Відродження», «бароко». 	<p>Гуманізм як інтелектуальний рух доби Відродження. Високе Відродження. Католицька церква напередодні Реформації. Мартін Лютер і народження протестантизму. Поширення Реформації. Жан Кальвін. Контрреформація в Європі. Ігнатія Лойола. Єзуїти. Тридентський собор. Релігійні війни в Німеччині та Франції. Аугсбурзький релігійний мир 1555 р. Культура бароко. Народження нової європейської науки.</p>

<p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про Реформацію, Відродження (Ренесанс) і Бароко; – показати на карті регіони поширення Реформації; культурні центри Європи Раннього Нового часу; – розповісти про наукові й технічні досягнення Раннього Нового часу; представників культури Відродження й Бароко, їхні твори; видатні пам'ятки культури епохи Ренесансу й Бароко; – визначити причини і наслідки Реформації та Контрреформації; – сформулювати основні ідеї вчень Мартіна Лютера і Жана Кальвіна; – розпізнати пам'ятки культури епохи Відродження і Бароко. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирізнити гуманістичні ідеї у витягах з літературних творів епохи Відродження (Франческо Петрарки, Мігеля де Сервантеса, Еразма Роттердамського, Нікколо Макіавелі, інших) і мистецьких шедеврах Високого Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Пітера Брейгеля, Альбрехта Дюрера, інших), вибір обґрунтувати; – представити світ природи та людей очима католика, православного, протестанта; – здійснити уявну подорож до пам'яток епохи Відродження в Італії, Франції, Німеччині, інших країнах; встановити цінності та норми життя, що їх утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва). 	
<p>Міжпредметні зв'язки: 8 клас. Мистецтво. Розділ: Мистецтво в культурі минулого. Тема: Стилї та напрями мистецтва (Учень/учениця усвідомлює необхідність збереження мистецької спадщини рідного краю та світу, оцінює та висловлює власне судження щодо творів мистецтва); 8 клас. Зарубіжна література. Розділ: Відродження. Тема: Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури (Учень/учениця розуміє особливості світоглядного перевороту того часу, історичний і культурний контекст, роль античності в розвитку літератури; визначає риси гуманізму в літературних творах доби Відродження).</p>	
<p>Узагальнення Тематичний контроль</p>	

Розділ 3. *ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVI–XVII ст.*

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі національно-визвольної війни в Нідерландах, революції в Англії, Тридцятилітньої війни; – дати укладення Люблінської й Утрехтської уній, Нантського едикту, Вестфальського миру. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – передумови утвердження абсолютизму в європейських державах; – абсолютну монархію як перехідну форму від станово-представницької до сучасної (національної) держави; 	<p>Становлення абсолютної монархії у Франції. Кардинал Арман-Жан дю Плессі деРішельє. Абсолютизм за Луї XIV. Жан-Батист Кольбер. Володіння Габсбургів. Карл V. Національно-визвольна війна в Нідерландах. Утрехтська унія. Вільгельм I Оранський. Королівська реформація в Англії. Єлизавета I. «Криваве законодавство». Англійська революція. Олівер Кромвель. Утвердження парламентаризму. «Білль про права». Річ Посполита: шляхетська демократія. Тридцятилітня війна. Вестфальська система</p>

<ul style="list-style-type: none"> – роль міського патриціату та дворянства в управлінні містами-республіками; – роль дворянської аристократії (магнатів) в управлінні Річчю Посполитою; – історичне значення національно-визвольної війни в Нідерландах та Англійської революції; – Вестфальський мир як подію, що заклала основи сучасного світового порядку – поділу світу на національні держави й утвердження в міжнародних відносинах принципу державного суверенітету; – поняття «абсолютизм», «абсолютна монархія», «олігархічна (бюргерська) республіка», «аристократична (шляхетська) республіка», «парламентська монархія», «протекціонізм», «меркантилізм», «революція», «національно-визвольна війна», «протекторат». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про процеси централізації влади і формування національних держав у Західній Європі в XVI–XVII ст.; – простежити (на основі карти) утворення в Західній Європі національних держав; – охарактеризувати політичний устрій західноєвропейських країн; – обґрунтувати власні судження про володарів і державних діячів європейських країн XVI–XVIII ст.; – визначити причини і наслідки: Люблінської унії, релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни в Нідерландах, Англійської революції. 	<p>міжнародних відносин.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Реформацію, утворення Речі Посполитої, Тридцятилітню війну, національно-визвольну війну в Нідерландах, Англійську революцію, інше; – позначити на контурній карті регіони поширення католицизму, протестантизму і православ'я; території абсолютних монархій і республік, що існували в XVI–XVIII ст.; – укласти і представити історичний портрет одного з монархів XVI–XVIII ст. <i>(на вибір учителя/вчительки або учнів/учениць)</i>. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ в XVII–XVIII ст.

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати облоги Відня та проголошення Московського царства Російською імперією, хронологічні межі Північної війни. <p>Розумію:</p>	<p>Експансія Османської імперії. Сулейман Пишний. Народи Південно-Східної Європи під владою турків-османів. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика. Московське царство. Іван IV Грозний.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – період XVI–XVIII ст. як епоху воєн за переділ Європи і світу; – причини економічного занепаду та затяжної політичної кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII – XVIII ст.); – поняття «опричнина», «Смутний час», «церковний розкол», «Земський собор», «самодержавство (абсолютизм)». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирини 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, російську експансію у Східній Європі; – простежити на основі карти територіальні зміни, яких зазнали в XVI–XVIII ст. Османська імперія, Річ Посполита і Російська держава (Московське царство, Російська імперія); – охарактеризувати внутрішню й зовнішню політику Речі Посполитої в другій половині XVII–XVIII ст.; – обґрунтувати власні судження про політику Сулеймана Пишного, Івана IV Грозного, Олексія Михайловича, Петра I; – визначити причини і наслідки османських завоювань в Європі, кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII–XVIII ст.), російської експансії у Східній Європі, Північної війни, реформ Петра I. 	<p>Смутний час. Правління династії Романових. Внутрішня та зовнішня політика Петра I. Економічний занепад та політична криза в Речі Посполитій (друга половина XVII – XVIII ст.).</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирини 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, російську експансію у Східній Європі, проголошення Росії імперією, інше; – позначити на контурній карті територіальні надбання і втрати Османської імперії, Речі Посполитої і Російської держави (Московського царства, Російської імперії) в XVI–XVIII ст.; – обґрунтувати (або спростувати) судження про суперечливий характер реформ Петра I. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час епохи Просвітництва, початку індустріальної (промислової) революції, війни за незалежність США; – дати ухвалення Декларації незалежності США та Конституції Речі Посполитої. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначальний вплив індустріальної революції 	<p>Початок індустріальної (промислової) революції, її вплив на життя різних верств населення. Просвітництво. Енциклопедисти. Масони. Класицизм. Освічений абсолютизм. Володіння австрійських Габсбургів. Марія-Терезія. Йосип II. Королівство Пруссія. Фрідріх II. Російська імперія. Єлизавета I. Катерина II.</p>

<p>на зміни в структурі економіки (формування промисловості) і соціальній структурі суспільства (зростання чисельності та ролі найманих працівників), на рівень життя людей праці та інші аспекти повсякденного життя;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Просвітництво як Добу Розуму, коли утверджувалася віра в силу знань і можливість розумного облаштування суспільного життя; – освічений абсолютизм як політику, спрямовану на знищення або реформування найбільш застарілих феодальних порядків; – поняття «індустріальна (промислова) революція», «освічений абсолютизм», «масонство», «Просвітництво», «енциклопедисти», «класицизм». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про індустріальну революцію, добу Просвітництва, Війну за незалежність США; – простежити зміни на політичній карті світу впродовж XVIII ст.; – визначити зміни в повсякденному житті європейців протягом XVIII ст., які стали наслідком індустріальної революції, поширення ідей Просвітництва; – встановити причини і наслідки реформ: Марії-Терезії та Йосифа II (Австрійська монархія), зокрема для українських теренів, Фрідріха II (Пруссія), Катерини II (Російська імперія); – встановити причини розгортання війни за незалежність і утворення США. 	<p>Міжнародні відносини. Війна за іспанську спадщину, війна за австрійську спадщину, Семилітня війна. Поділи Речі Посполитої. Початок боротьби за спадщину Османської імперії. Колонії Великої Британії в Північній Америці. Декларація незалежності. Війна за незалежність. Утворення США. Конституція США.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про початок промислової революції, хронологічні межі доби Просвітництва та війни за незалежність США, ухвалення Декларації незалежності та Конституції США, інше; – позначити на контурній карті нові держави (зокрема США) й територіальні надбання/втрати Великої Британії, Пруссії, Австрійської монархії, Російської імперії в другій половині XVIII ст.; – проаналізувати повсякденне життя в країнах Західної Європи у XVIII ст., виявити зміни, які стали наслідком промислової революції / поширення ідей Просвітництва; – проаналізувати Декларацію незалежності Сполучених Штатів і встановити, які ідеї епохи Просвітництва в ній відображено. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 6. СХІДНИЙ СВІТ У XVI–XVIII ст. (оглядово)

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час існування Держави Великих Моголів, панування у Китаї династії Цин і період 	<p>Індія. Держава Великих Моголів. Бабур, Акбар. Перське царство Сефевидів. Аббас I. Культура Індії та Персії. Китай.</p>

<p>сьогунату Токугави.</p> <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – традиційний характер чотирьох найбільших цивілізацій Сходу, що розвивалися в Ранній Новий час: індійської, ісламської, китайської та японської; – поняття «самураї», «політика самоізоляції», «сьогунат». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розмістити в хронологічній послідовності відомості про встановлення влади Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токугави; – показати на карті території Індії, Персії, Китаю, Японії; – визначити особливості культур народів Сходу; – розкрити особливості взаємин країн Сходу та Європи. 	<p>Маньчжурське завоювання. Династія Цин. Культура Китаю. Японія. Сьогунат Токугави. Політика самоізоляції. Культура Японії.</p>
<p>Узагальнення</p>	

Всесвітня історія (35 годин)

9 клас

Курс історії для учнів 9 класу складається з двох окремих предметів – історії України та всесвітньої історії. У частині історії України його мета подати виклад подій, явищ і процесів, що відбувалися на українських землях упродовж «довгого» XIX ст., сформувати в учнів знання та розуміння особливостей розвитку України у складі Російської й Австрійської (Австро-Угорської) імперій, проявів модернізації та їхнього впливу на соціально-економічне, політичне, культурне і повсякденне життя населення України. У частині всесвітньої історії курс має сприяти виробленню в учнів власного ставлення до змін у житті та світогляді людей у другий період Нового часу – епоху революцій, появи нових ідеологій, становлення модерного суспільства з його соціально-політичними та соціально-економічними структурами – і підготувати до розуміння XX ст. Важливим у 9 класі є остаточне опанування учнями/ученицями таких складних умінь, як визначення причин, сутності та наслідків подій, явищ і процесів на українських територіях та інших країнах, їх характеристика та порівняння, й формування вмінь аргументованого висловлювати власні думки і позиції в усній та письмовій формі. Матеріал курсу відкриває значно більші, порівняно з 8 класом, можливості для компетентнісного підходу в навчанні – насамперед через актуалізацію фактично всіх наскрізних, міжпредметних і предметних змістових ліній, про які йдеться в початковій пояснювальній записці.

Одним з найважливіших завдань курсу є показати історію України в контексті всесвітньої історії. Розробники програми пропонують такий порядок синхронізації курсів історії України та всесвітньої історії в 9 класі: Історія України. Повторення. Вступ. — Всесвітня історія. Розділ 1. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн. — Всесвітня історія. Розділ 2. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.). — Історія України. Розділ 1. Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. — Історія України. Розділ 2. Українські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. — Історія України. Розділ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст. — Всесвітня історія. Розділ 3. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. Пробудження Азії. — Історія України. Розділ 4. Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. — Історія України. Розділ 5. Українські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст. — Всесвітня історія. Розділ 4. Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.). — Історія України. Розділ 6. Україна початку XX ст. перед викликами модернізації. — Всесвітня історія. Розділ 5. Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.). — Історія України. Розділ 7. Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст. — Всесвітня історія. Узагальнення до курсу: Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» XIX ст.

Всесвітня історія. 9 клас

Структура курсу:

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ в останній третині XIX – на початку XX ст. ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (друга половина XIX – початок XX ст.)

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (кінець XVIII – початок XX ст.)

Узагальнення до курсу. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» XIX СТОЛІТТЯ

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
--	---

<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі й періодизацію Французької революції, час існування імперії Наполеона I, дату Віденського конгресу й утворення Священного союзу; – напрямки походів Наполеона I. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – причинний зв'язок між ідеями епохи Просвітництва, кризою «старого порядку» і революцією у Франції; – Французьку революцію як поштовх до модернізації в соціальній та культурній сферах життя Європи; – поняття «конституційна монархія». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті напрямки походів Наполеона I і територіальні зміни, пов'язані з наполеонівськими війнами та рішеннями Віденського конгресу; – розкрити передумови і сутність Французької революції; – визначити вплив Французької революції й політики Наполеона на розвиток європейських країн; – пояснити причини краху наполеонівської імперії, наслідки рішень Віденського конгресу; – обґрунтувати судження про історичне значення Декларації прав людини і громадянина, Цивільного кодексу Наполеона, діяльності Дантона, Робесп'єра, Наполеона Бонапарта. 	<p>Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва). Французька революція кінця XVIII ст. Консульство та Імперія у Франції. Наполеон Бонапарт. Історичне значення Французької революції. Віденський конгрес. Священний союз.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати есе на тему «Права людини і громадянина в якобінській Франції», «Утвердження принципів громадянського рівноправ'я: від Декларації прав людини і громадянина до Цивільного кодексу Наполеона» та ін.; – на основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет діяча Французької революції <i>(на вибір учителя/учительки)</i>. 	
<p style="text-align: center;">Узагальнення</p>	
<p style="text-align: center;">Тематичний контроль</p>	

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати Липневої революції у Франції, збройного виступу декабристів у Росії, «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни в США, час розгортання чартистського руху, здобуття незалежності країнами Латинської Америки, Східної (Кримської) війни. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «індустріальне суспільство», 	<p>Індустріальна революція у країнах Західної Європи та її наслідки. Парламентаризм. Спроби осмислення нової дійсності. Консерватизм, лібералізм, соціалізм. Національна ідея (націоналізм). Повсякденне життя. Парламентські реформи у Великій Британії. Чартизм. Велика Британія – «майстерня світу». Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії. Франція у період Реставрації</p>

<p>«ідеологія», «консерватизм», «лібералізм», «соціалізм», «нація», «націоналізм», «соціалізм», «реставрація», «парламентська демократія», «чартистський рух», «професійна спілка», «західники», «слов'янофіли», «карбонарії», «Весна народів», «аболіціонізм».</p> <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснити вплив індустріальної революції в Західній Європі на суспільний розвиток світу; – охарактеризувати політичний і соціально-економічний розвиток країн Європи та Америки в першій половині XIX ст., соціальну структуру європейських суспільств, зміни в повсякденному житті; – простежити становлення парламентської демократії в Європі; – визначити передумови і наслідки «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни та Реконструкції в США; – визначити причини формування національно-визвольних рухів у країнах Європи, національні особливості й наслідки революцій 1848–1849 рр.; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Джузеппе Гарібальді, Камілло Кавура, Отто фон Бісмарка, Авраама Лінкольна, Сімона Болівара. 	<p>Бурбонів. Революція 1830 р. Липнева монархія. Австрійська імперія доби Клементя фон Меттерніха. «Весна народів». Революції 1848–1849 рр. в Західній і Центральній Європі. Національні рухи слов'янських народів. Об'єднання Німеччини та Італії. Суспільні рухи в Російській імперії в першій половині XIX ст. Громадянська війна у США і Реконструкція Півдня. Утворення незалежних держав у Латинській Америці (оглядово).</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – підготувати аналітичну записку (після пояснень учителя і відповідно до запропонованої ним схеми) про суспільні наслідки індустріальної революції, зміни в житті та побуті різних верств населення в XIX ст., інше (на вибір учителя/учительки); – на основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет лідера національного руху (на вибір учителя/учительки). 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ в останній третині XIX – на початку XX ст. ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час парламентських реформ у Великій Британії, «великих реформ» у Росії, «доби Мейдзі» в Японії, Молодотурецької й Сінхайської революцій; – дати утворення дуалістичної Австро-Угорщини, першої російської революції, столипінських реформ. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вплив результатів франко-пруської війни на суспільний розвиток Франції та Німеччини; – поняття «гомруль», «домініон», «експансіонізм», «дуалістична монархія», «антимонопольне законодавство», 	<p>Монополізація економіки. Зростання ролі держави в суспільному житті. Завершення формування індустріального суспільства в розвинених країнах світу. Франко-пруська війна та її наслідки. Третя Республіка у Франції. Жорж Клемансо. Німецька імперія. Канцлерство Отто фон Бісмарка. Перехід Німеччини до «світової політики». Втрата Великою Британією промислової першості. Посилення колоніальної експансії. Ліберальні реформи Девіда Ллойд Джорджа. Економічне піднесення США. Антитрестівське законодавство. Експансіонізм. Режим сегрегації в</p>

<p>«індустріалізація», «монополія», «трест», «синдикат», «картель», «колоніальна імперія», «дискримінація», «сегрегація», «суфражизм», «фемінізм», «пробудження Азії».</p> <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті напрямки колоніальної експансії й колоніальні володіння Великої Британії, Франції та Німеччини, території незалежних держав на Балканах, Японію, Китай, Османську імперію; – охарактеризувати тенденції суспільно-політичного та економічного розвитку країн Європи та Північної Америки, парламентські реформи у Великій Британії, «великі реформи» в Російській імперії, особливості розвитку Австро-Угорщини; – визначити причини і наслідки індустріалізації, монополізації провідних галузей економіки, переходу Німецької імперії до «світової політики», впровадження антитрестівського законодавства в США, російських реформ 1860–1870-х років, російської революції 1905–1907 рр., столипінських реформ, національних рухів слов'янських народів; – пояснити причини відмінностей у темпах розвитку країн Європи та Америки, сутність революції Мейдзі, Молодотурецької й Сінхайської революцій; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності королеви Вікторії, Олександра II, Отто фон Бісмарка, Франца-Йосифа I, Теодора Рузвельта, Девіда Ллойд Джорджа, Жоржа Клемансо, Сунь Ятсена. 	<p>південних штатах. «Справедливий курс» Теодора Рузвельта. «Нова демократія» Томаса Вудро Вільсона. «Великі реформи» в Росії. Зовнішня і колоніальна політика Російської імперії. Революція 1905–1907 рр. Столипінські реформи. Австро-Угорщина – дуалістична монархія. Утворення нових незалежних держав на Балканах. «Доба Мейдзі» в Японській імперії. Початок японської територіальної експансії. Сунь Ятсен. Сінхайська революція. Спроби модернізації Османської імперії.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – укласти порівняльну таблицю реформаторських заходів, що їх здійснювали під впливом модернізаційних процесів у XIX і на початку XX ст. уряди Росії, Австро-Угорщини, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії <i>(на вибір учителя/учительки)</i>; – підготувати пояснення, чому впродовж XIX ст. відбулася еволюція європейського соціалістичного руху від радикальних до поміркованих форм і легальної парламентської діяльності; – на підставі доступних текстових і візуальних джерел підготувати замітку (репортаж) про суперечливі наслідки колоніальної політики для метрополій і країн Азії та Африки. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (друга половина XIX – початок XX ст.)

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час створення Троїстого союзу і Антанти. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «геополітика», «військово-політичний союз», «мілітаризація», 	<p>Міжнародні відносини наприкінці XIX ст. Утворення військово-політичних блоків – Троїстий союз і Антанта. Початок боротьби за переділ колоніального світу. Міжнародні кризи та збройні конфлікти на початку</p>

<p>«метрополія».</p> <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті країни Троїстого союзу й Антанти, колоніальні володіння і сфери впливу великих держав (метрополій); – охарактеризувати основні тенденції міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст.; – пояснити причини міжнародних криз і збройних конфліктів початку XX ст., створення військово-політичних блоків; – визначити наслідки боротьби європейських держав, США та Японії за перерозподіл світу; – пояснити місце України в геополітичних стратегіях Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст.. 	<p>XIX ст. Україна в геополітичних планах Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – простежити (за доступними історичними джерелами) динаміку міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст., результати міркувань представити в резюме. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (кінець XVIII – початок XX ст.)

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – важливі для сучасності наукові й технічні винаходи, здійснені впродовж «довгого» XIX ст.; – найвідоміші правові пам'ятки XVIII–XIX ст.; – основні наукові й культурні центри Європи та США. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва, зміни в житті та світогляді людей упродовж «довгого» XIX ст.; – поняття «романтизм», «класицизм», «реалізм», «еклектика», «модерн», «імпресіонізм», «масова культура», «масове виробництво». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – охарактеризувати досягнення науки і техніки, духовної культури в провідних країнах світу, зміни у світогляді й повсякденному житті; – визначити прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії та Африки. 	<p>Урізноманітнення форм і напрямів освіти. Університет як автономна інституція. Поява вищих навчальних закладів технічного профілю. Наукові й технічні досягнення. Література та мистецтво. Зародження масової культури. Масове виробництво. Науково-технічна революція зламу XIX–XX ст. та її вплив на людину й суспільства. Зміни у вигляді міст і сіл. Одяг. Індустріальні та традиційні суспільства. Емансипація.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати презентацію «Повсякденне життя людей на початку XX ст.»; – зібрати й укласти в таблиці перелік фактів, які свідчать про зародження в XIX ст. масової культури / масового виробництва. 	
<p>Міжпредметні зв'язки: 9 клас. Зарубіжна література. Розділ: Бароко і класицизм. Тема: Бароко як доба і художній напрям у європейській літературі й мистецтві. Видатні представники європейського бароко та їхні здобутки (Учень/учениця розповідає про чинники формування класицизму, розрізняє істинні та фальшиві цінності, розуміє необхідність шанобливого</p>	

ставлення до людини незалежно від її соціального стану); 9 клас. Зарубіжна література. Розділи: Просвітництво, Романтизм, Реалізм (Учень/учениця розуміє специфіку сприйняття дійсності та цивілізаційних зрушень в умовах модернізаційних процесів XIX ст.).

Узагальнення

Тематичний контроль

Узагальнення до курсу. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» XIX СТОЛІТТЯ

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
<p>Знаю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі «довгого» XIX ст. і його внутрішню періодизацію; – взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного розвитку українського та інших європейських суспільств у XIX ст. <p>Розумію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «модернізація». <p>Умію:</p> <ul style="list-style-type: none"> – охарактеризувати основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку світу впродовж «довгого» XIX ст.; – визначити внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.; – зіставити типові явища і процеси європейської та української історії в XIX – на початку XX ст.; – оцінювати історичні події XIX ст. з позиції формування «першого покоління» прав і свобод людини; – висловлювати судження щодо значення «довгого» XIX ст. для подальшого розвитку світу. 	<p>«Довге» XIX століття: основні ідеї, здобутки, виклики. Особливості української історії XIX ст. Внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.</p>